

จิตเวชศาสตร์ไทยในอดีต*

จำลอง ดิษยวณิช, พบ, MS**

บทคัดย่อ

“รู่งอรุณแห่งจิตเวชศาสตร์” ของประเทศไทยเริ่มต้นในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2432 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดสร้างโรงพยาบาลคนเสียจริตเป็นแห่งแรก ที่บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ที่ตึกเก่าของพระยาภักดีพิฑรากร ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลปากคลองสานธนบุรี ต่อมาโรงพยาบาลแห่งแรกนี้มีชื่อว่าโรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าพระยา ซึ่งปัจจุบันรู้จักกันในนามของ สถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จพระเจ้าพระยา

นายแพทย์อิว แคมพ์เบล ไฮเอค เป็นผู้อำนวยการคนแรกและได้นำการรักษาแผนใหม่ที่ประกอบด้วยมนุษยธรรมมาใช้ ต่อมาหลวงวิเชียรแพทยาคมได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการคนไทยคนแรก จุดเปลี่ยนที่สำคัญยิ่งเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2485 เมื่อนายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาแห่งจิตเวชศาสตร์” ของประเทศไทย ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการของโรงพยาบาลแห่งนี้ ท่านได้สร้างผลงานที่มีคุณค่าอย่างมากมาต่อการพัฒนาในด้านจิตเวชศาสตร์และสุขภาพจิต

นายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว ยังได้ริเริ่มให้มีการพัฒนาด้านจิตเวชศาสตร์เด็กและวัยรุ่น นอกจากนี้ยังมีการสร้างโรงพยาบาลจิตเวชอีกหลายแห่งตามภาคต่างๆ ของประเทศ รวมทั้งโรงพยาบาลสำหรับเด็กที่มีความผิดปกติทางจิตใจโดยเฉพาะ ในปี พ.ศ. 2507 ได้เริ่มมีงานจิตเวชศาสตร์ชุมชนแบบหน่วยงานจิตเวชเคลื่อนที่ สำหรับประชาชนในจังหวัดภาคใต้ การผสมผสานงานสุขภาพจิตเข้ากับระบบบริการสาธารณสุขได้เริ่มขึ้นในปีพ.ศ. 2515 ซึ่งประชาชนสามารถเข้ารับบริการสุขภาพจิตในโรงพยาบาลทั่วไปได้

สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย และสมาคมสุขภาพจิตแห่งประเทศไทยได้รับการก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2496 และ พ.ศ. 2501 ตามลำดับ ในปี พ.ศ. 2534 มีการจัดตั้งวิทยาลัยจิตแพทย์แห่งประเทศไทยและองค์กรนี้ต่อมามีชื่อเรียกว่า ราชวิทยาลัยจิตแพทย์แห่งประเทศไทย จิตเวชศาสตร์ในประเทศไทยได้มีพัฒนาการและความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาและสิ่งท้าทายบางอย่างที่จะต้องแก้ไขอีก แต่คาดว่าโฉมหน้าที่เจิดจรัสกว่าของจิตเวชศาสตร์ไทยคงจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้

คำสำคัญ: ประวัติ สุขภาพจิต จิตเวชศาสตร์ ประเทศไทย

---

* ปรับปรุงจากคำบรรยายเรื่อง “จิตเวชศาสตร์ไทยในอดีต” ในการประชุมงานานาสาาระวิชาการภาคฤดูร้อน ประจำปี 2552 ของสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย เรื่อง “120 ปีจิตเวชศาสตร์ไทย : เหลียวหลังไปแล้ว แลหน้าสู่อาคต” ณ บ้านอัมพวารีสอร์ท จ.สมุทรสงคราม เมื่อวันที่ 21-22 มีนาคม 2552

**ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

Thai Psychiatry in the Past

Chamlong Disayavanish, M.S., M.D.

Abstract

“The dawn of psychiatry” in Thailand began on the first of November 1889, during the reign of King Rama V who ordered the first asylum to be established on the western bank of the Chaopraya river located in the vicinity of Klongsan, Thonburi, in an old building owned by a nobleman called Praya Bhakdibhattarakorn. Later, this country’s first mental hospital was named Somdej Chaopraya Hospital, which is now known as Somdet Chaopraya Institute of Psychiatry.

Dr. Hugh Campbell Hyed was the first hospital director who introduced new and humane treatment. Subsequently, Luang Wichian Baedayakhom was appointed as the first Thai psychiatric hospital director. A very significant turning point occurred in 1942 when Dr. Phon Sangingkeo, who is also considered as “the Father of Thai Psychiatry”, assumed the position of director of the hospital. He made many contributions to the development of psychiatry and mental health in the country.

Dr. Phon Sangsingkeo also initiated the development of child and adolescent psychiatry around this time. Additionally, many psychiatric hospitals were established in different regions of the country, including the only hospital for children with mental disorders, Yuwaprasart Waithayopatum Psychiatric Hospital. In 1964, the first mental health community began to operate as a mobile psychiatric unit to serve the people of the southern provinces. The integration of mental health into general health services started around 1972, which made it possible for people to seek mental health services from their own general hospitals.

The Psychiatric Association of Thailand and the Mental Health Association of Thailand were established in 1953 and 1958 respectively. In 1991, the College of Psychiatrists of Thailand was founded and this organization was later named as the Royal College of Psychiatrists of Thailand. Over the years psychiatry in Thailand has undergone continuous development and remarkable progress. Nevertheless, at present, there are still some problems and challenges that need to be faced, but it is hoped that a brighter future lies ahead for Thai psychiatry.

Keywords: history, mental health, psychiatry, Thailand

---

* Department of Psychiatry, Faculty of Medicine, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200

โรงพยาบาลแห่งแรกสำหรับดูแลคนไข้โรคจิตในประเทศไทยนั้น คือ “โรงพยาบาลคนเสียจริต” แต่สถานที่สำหรับดูแลคนไข้โรคจิตเดิมนั้น มีใช้สถานที่ตั้งของสถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จพระยาอย่าง ที่เห็นปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ สถานที่เดิมนั้นตั้งอยู่ปากคลองสานทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ ในสมัยสมเด็จพระปิยมหาราช อันเป็นยุคเดียวกับที่มีการตั้งโรงพยาบาลอื่นๆ คือ โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลบุรพา โรงพยาบาลสามเสน และโรงพยาบาลบางรัก สถานที่ดูแลคนไข้โรคจิตดังกล่าวนี้เดิม เป็นตึกของพระยาภักดีพัทธากร ได้เปิดรับคนไข้ครั้งแรก 30 คน เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2432 การบังคับ บัญชาขึ้นอยู่กับกระทรวงธรรมการ ในครั้งนั้นคงไม่มีความประสงค์อะไรนอกจากนำคนที่เสียจริตมาขังไว้ การดูแลจึงมีแต่ขังไว้ในห้องซึ่งมีลูกกรง คนที่คลั่งบางคนก็ถูกล่ามโซ่ตรวน ในบางครั้งก็มีการรักษาบ้าง โดยใช้แพทย์แผนโบราณ ประกอบด้วยยาต้ม ยานัตถุ เวทมนต์คาถาและอื่นๆ ตามความรู้ของแพทย์ในสมัย นั้น¹⁻³

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2448 เป็นสมัยที่งานฝ่ายแพทย์ได้เจริญขึ้น มีการตั้งกองแพทย์สุขาภิบาลใน กระทรวงนครบาล ได้รวมสถานที่ดูแลคนไข้โรคจิตเข้าไว้ด้วยเรียกว่า “โรงพยาบาลคนเสียจริตปากคลอง สาน” ผู้ปกครองสถานที่เป็นเจ้าหน้าที่ซึ่งมีความรู้ แพทย์แผนโบราณ และการอำนวยการโรงพยาบาลจึงขึ้น ต่อนายแพทย์ฮิว แคมป์เบล ไฮเอด (Hugh Campbell Hyed) หัวหน้ากองแพทย์สุขาภิบาลยุคนั้น นายแพทย์ไฮ เอด จึงนับเป็นนายแพทย์ผู้อำนวยการคนแรกของโรงพยาบาลดังกล่าว แต่เพราะความเป็นหัวหน้าแพทย์ สุขาภิบาลซึ่งมีราชการที่อื่นมาก จึงไม่ค่อยมีโอกาสได้ดูแลโรงพยาบาลปากคลองสานด้วยตนเอง หลายๆ เดือนหรือปีหนึ่งจึงจะไปครั้งหนึ่ง ถึงอย่างไรก็ตามปรากฏจากเอกสารว่า เมื่อรับงานเป็นผู้อำนวยการ เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2448 นั้น นายแพทย์ไฮเอด เป็นผู้เซ็นนามรับงานเองและมีเงินของโรงพยาบาลอยู่ใน ขณะนั้นจำนวน 514 บาท กับ 21 อัฐ^{1,2}

จากสถิติในปี พ.ศ.2453 มีคนเสียจริตรับไว้รักษาจำนวน 296 คน ซึ่งมากกว่าเดิมมาก ในรายงานของ นายแพทย์ไฮเอด หัวหน้ากองแพทย์สุขาภิบาล เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2453 มีข้อความตอนหนึ่งว่า “ในจำนวนคนไข้ทั้งหมดนั้นเป็นชาย 264 หญิง 32 มีอาการคลั่งร้ายแรงอาจทำอันตรายต่างๆ ได้ 54 คน ต้องแยกขังไว้ต่างหาก แต่ห้องแยกมีน้อยจึงต้องขังรวมกับคนอื่น ซึ่งยึดเยียดทำร้ายกันเสมอ มีหลายคนถูก ล่ามโซ่ไว้กับพื้นกระดานเช่นเดียวกับสัตว์ที่ดุร้าย ห้องหลายห้องชำรุดและรักษาความสะอาดไม่ได้ จนมี ผู้ป่วยเป็นโรคดำใสมาก โรงพยาบาลนี้ชำรุดและน่าอัปอายอย่างยิ่งซึ่งเห็นว่ารัฐบาลควรทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ลงไปให้ดีขึ้น ข้าพเจ้าเองไม่สามารถสรรหาคำพูดใดที่แรงพอ เพื่อแสดงว่าอัปอายและขยะแขยงเพียงไร” รายงานชิ้นนี้คงคล้ายกับรายงานของ ดร.ฟิลิป พิเนลของฝรั่งเศส และผู้อื่นในยุคก่อนซึ่งแสดงถึงความ บกพร่องในการดูแลผู้ป่วยทางจิตและได้เริ่มให้หวัดปลดโซ่ตรวน จัดสถานที่ใหม่ให้ดีขึ้นด้วยความมี มนุษยธรรมและศีลธรรม^{2,3}

ในที่สุดรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พิจารณาด้วยดี และอนุญาตให้สร้างโรงพยาบาลคนเสียจริตขึ้นใหม่ ณ ที่ซึ่งเป็นสถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จพระยาฯ โดยซื้อที่ดินของตระกูลสมเด็จพระยาฯ และผู้อื่นอีกรวมเป็นเนื้อที่ 44 ไร่ครึ่ง ในตำบลคลองสานฝั่งใต้ห่างจากปากคลองเข้าไปประมาณ 600 เมตร ดำเนินการก่อสร้างเสร็จ เปิดรับคนไข้ได้เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2455 ต่อจากนั้นได้เปลี่ยนแปลงวิธีการปกครองจากแบบคุมขังและการรักษาแผนโบราณมาเป็นการรักษาด้วยยาตามแบบใหม่ มีการดูแลเลี้ยงอาหาร การหลับนอนบริบูรณ์ขึ้น เลิกการล่ามโซ่อย่างแต่ก่อนและพยายามให้เห็นเป็นรูปโรงพยาบาลจริงๆ ถึงแม้ว่าเรือนไม้หลายหลังยังกันห้องด้วยลูกกรงและคนไข้ยังต้องนอนกับพื้นอยู่ก็ตาม การสร้างโรงพยาบาลคนเสียจริต เมื่อ พ.ศ. 2455 นั้น อยู่ในความดูแลของนายแพทย์ โมเดิร์น คาธิว (Modern Cathews) ซึ่งอยู่ได้บังคับบัญชาของนายแพทย์ไฮเอดอีกทอดหนึ่ง^{3,4}

นายแพทย์ คาธิว ชาวอังกฤษ ซึ่งต่อมาได้รับตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการคนใหม่นั้น หาใช่จิตแพทย์ไม่ การดูแลคนไข้โรคจิต จึงเป็นแต่เพียงเอามาขังไว้มิให้ออกไปยุ่งย่ามทำร้ายผู้อื่น เรือนคนไข้ทุกหลังยังมีลักษณะเป็นห้องขังอยู่บ้าง คือไม่มีหน้าต่าง เต็มไปด้วยลูกกรงซี่ยาวๆ ห่างกันแต่โปร่ง เหมาะสำหรับอากาศเมืองร้อน และมุงหลังคาสีแดงอันเป็นเครื่องหมายของสถานที่ราชการคล้ายประเทศอังกฤษ

นายแพทย์ คาธิว นี้ ต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาอายุรเวทวิจักษ์ ส่วนผู้ที่เข้ามารับตำแหน่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลคนเสียจริต คนต่อมา ก็ือนายแพทย์ อาร์.แมนเดิลสัน (R.Mandleson) ท่านผู้นี้เป็นศัลยแพทย์ประจำพระองค์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีชื่อเสียงทางศัลยกรรมเป็นที่ปรากฏโดยทั่วไป ในเวลาเดียวกันนั้น ก็ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ โรงพยาบาลกลาง และผู้ช่วยหัวหน้ากองแพทย์สุขาภิบาลกรุงเทพฯ อีก ด้วยมีภารกิจมากมายหลายอย่างจึงไม่ปรากฏผลงาน ของท่านผู้นี้ในโรงพยาบาลคนเสียจริตมากนัก แต่ท่านก็ได้จัดให้นายแพทย์ไทยผลัดเปลี่ยนกันไปดูแลปกครองโรงพยาบาลเรียกว่า “นายแพทย์ผู้รักษาการ” ตั้งแต่ พ.ศ. 2465 ซึ่งในครั้งนั้นประกอบด้วยนายแพทย์ 5 ท่านด้วยกัน คือ

1. พระเชษฐไวยาการ (ต่อมาดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงสาธารณสุข)
2. พระบรรจงพยาบาล (ต่อมาดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะกรรมการควบคุมการประกอบโรคศิลป์)
3. พระชาลววิริเวช (ต่อมาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข)
4. หลวงไมตรีแพทย์รักษ์ (ต่อมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลวชิระ)
5. หลวงวิเชียรแพทยาคม (ต่อมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลโรคจิตและปลัดกระทรวงวัฒนธรรม)
6. หลวงพิจิตรภักษการ (ต่อมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ โรงพยาบาลโรคเรื้อนพระประแดง)^{1,4}

การรักษาการดังกล่าวได้ผลัดเปลี่ยนกันไป จนถึง พ.ศ. 2468 จึงเลิกใช้ชาวตะวันตกโดยเด็ดขาด นายแพทย์ผู้อำนวยการคนไทยคนแรกของโรงพยาบาล คือหลวงวิเชียรแพทยาคม ท่านผู้นี้ได้วางรากฐานงานโรงพยาบาลโรคจิตไว้มาก ครั้นเมื่อปี พ.ศ. 2470 ได้เป็นนายแพทย์ไทยคนแรกที่ได้เรียนวิชาเฉพาะวิชาโรคจิต ณ สหรัฐอเมริกา ซึ่งระหว่างนั้น หลวงพิจิตรภิกษการรักษารักษาการแทนผู้อำนวยการ เมื่อหลวงวิเชียรแพทยาคมกลับมาเมื่อ ปีพ.ศ. 2472 ก็คงเป็นผู้ผู้อำนวยการโรงพยาบาลต่ออีก หลังจากนั้น ได้เปลี่ยนชื่อโรงพยาบาลคนเสียจริต เป็น โรงพยาบาลโรคจิตธนบุรี⁴ ท่านได้เอาใจใส่จนเกิดความก้าวหน้าและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของโรงพยาบาล ได้เริ่มสอนวิชาโรคจิตในโรงเรียนแพทย์ ได้ศึกษาค้นคว้าและเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับวิชาโรคจิตและสุขวิทยาทางจิตไว้หลายเรื่อง และมีชื่อเสียงว่าเป็นอาจารย์และนักปาฐกถาที่ดีแห่งยุค

หลวงวิเชียรแพทยาคมดำรงตำแหน่งนายแพทย์ผู้อำนวยการอยู่จนปลาย พ.ศ.2484 ซึ่งท่านได้รับการยกย่องให้ย้ายไปปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญชั้นพิเศษ ในสำนักนายกรัฐมนตรี นายแพทย์ ฝน แสงสิงแก้วซึ่งก่อนหน้านั้นเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการและขณะนั้นเป็นหัวหน้ากองชีวสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ ได้รับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นนายแพทย์ผู้อำนวยการแทน ได้รับงานผู้อำนวยการ โรงพยาบาลและผู้อำนวยการกอง โรงพยาบาลโรคจิตสืบมาจน พ.ศ. 2501 รวมเป็นเวลา 17 ปี จึงได้ย้ายไปรับราชการในหน้าที่รองอธิบดีกรมการแพทย์ และนายแพทย์อรุณ ภาคสุวรรณ ได้รับการพิจารณาแต่งตั้งให้รับตำแหน่งผู้อำนวยการแทนในเวลาต่อมา^{3,4}

วงการจิตเวชศาสตร์และสุขภาพจิต ถือว่า นายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว เป็นผู้มีความรู้การอย่างใหญ่หลวง จนเป็นที่ยอมรับกันโดยกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศว่าเป็น “บิดาแห่งจิตเวชศาสตร์” ของประเทศไทย⁵ นอกจากนี้ยังได้มีการสร้างอนุสาวรีย์เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งคุณงามความดี และความเป็นปูนียบุคคลที่สำคัญ โดยมีข้อความจารึกไว้ที่ฐานอนุสาวรีย์ดังนี้

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว

พ.ศ. 2450-2523

บิดาแห่งจิตเวชศาสตร์

ผู้บุกเบิกจิตเวชศาสตร์และงานสาธารณสุข

ของประเทศไทย

ในปีพ.ศ. 2461 เมื่อตั้งกรมสาธารณสุขในกระทรวงมหาดไทย โรงพยาบาลได้ย้ายมารวมในกรมสาธารณสุข และมีจำนวนคนไข้เพิ่มขึ้นเสมอ มีรายงานว่าในปี พ.ศ. 2469 มียอดคนไข้ทวีถึง 721 คน โดยสถานที่สามารถรับได้เพียง 430 คน เท่านั้น จึงเป็นการลำบากในการอยู่กินมาก โรงพยาบาลจึงได้ระบายน

คนไข้ซึ่งมีภูมิลำเนากำเนิดในประเทศจีน ให้กลับไปยังประเทศของตน แต่กระนั้นก็ยังปรากฏมีกลับมาอีก อยู่เสมอ ในที่สุดได้สร้างเรือนคนไข้ขึ้นอีกสองหลังบรรจุคนไข้ได้ 100 คน ซึ่งก็ยังไม่พอกับความต้องการ อยู่นั่นเอง ต่อมาในปี พ.ศ.2472 ได้สร้างเรือนแผนกราชทัณฑ์ โดยความร่วมมือของกรมราชทัณฑ์ สำหรับ คนไข้ต้องคดีรุนแรง เรียกว่าเรือนคนไข้คดีขึ้นอีกหลังหนึ่ง บรรจุคนไข้ได้ 50 คน ในปี พ.ศ. 2479 นายวิเต็ก เป้า วิราจกูร บริจาคเงินสร้างเรือนพยาบาลให้หลังหนึ่งนับเป็นหลังแรกที่มีเอกชนบริจาคอุทิศ รับคนไข้ได้ 40 เตียง

เพื่อระบายคนไข้จากชนบุรีซึ่งอัดเยียดมาก และแบ่งรับคนไข้เป็นแห่งๆ ไปในภาคต่างๆ นั้น ในปี พ.ศ.2480 จึงได้มีการสร้างโรงพยาบาลโรคจิตภาคใต้ขึ้น ณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เรียกว่า โรงพยาบาลสวน สราญรมย์ โดยมีนายแพทย์จจร อันตระการ เป็นผู้อำนวยการคนแรกในปี พ.ศ.2481 ได้สร้างโรงพยาบาล โรคจิตภาคเหนือ ณ จังหวัดลำปาง ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ.2490 ได้ย้ายไปตั้ง ณ จังหวัดเชียงใหม่ บัดนี้เรียก โรงพยาบาลสวนปรุง มีนายแพทย์อารี แสงสว่างวัฒนะ เป็นผู้อำนวยการคนแรก และในปีพ.ศ. 2489 ได้ สร้างโรงพยาบาลโรคจิตภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ขณะนี้เรียกว่าโรงพยาบาล พระศรีมหาโพธิ์ มีนายแพทย์สุรินทร์ พรหมพิทักษ์ เป็นผู้อำนวยการคนแรก^{1,2}

เป็นที่น่าสังเกตว่า ถึงแม้โรงพยาบาลภาคต่างๆ ได้สร้างขึ้นบ้างแล้ว สถิติคนไข้โรงพยาบาลโรคจิต ชนบุรี ก็ยังหาได้ลดจำนวนลงไม่ ปรากฏว่าในปี พ.ศ. 2484 มีจำนวนถึง 1,100 คน จึงมีความจำเป็นต้อง ระบายคนไข้ไปอยู่โรงพยาบาลที่นนทบุรี ซึ่งสร้างขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ.2484 ทั้งนี้เพื่อเป็นโรงพยาบาลภาคกลาง และเพื่อการรักษาด้วยอุตสาหกรรมบำบัดไปในตัว แต่ขณะเดียวกันก็พยายามงดรับคนไข้ที่โรงพยาบาล โรค จิตชนบุรีด้วย แต่ก็ทำได้ขลุกขลักมากเพราะจำนวนคนไข้มีแต่จะมากขึ้นอยู่เสมอ โรงพยาบาลนนทบุรีนี้ ปัจจุบันนี้เรียกว่าโรงพยาบาลศรีธัญญา มีนายแพทย์จจร อันตระการ เป็นผู้อำนวยการคนแรก

เป็นที่สังเกตอีกอย่างหนึ่งในช่วงนี้ว่า มีการเรียกชื่อโรงพยาบาลต่างๆ ขึ้นใหม่โดยมิใช่เรียกว่า โรงพยาบาลโรคจิตแต่พยายามเรียกชื่อเพื่อให้เกิดความสบายใจทั้งของคนไข้และญาติ รวมทั้งประชาชนซึ่ง มีอุปาทานที่ไม่ดีต่อโรงพยาบาลโรคจิต ได้เรียกชื่อตามชื่อของตำบลที่ตั้งอยู่หรือชื่อของความดีของแห่งนั้น หรือชื่อของบุคคลที่ล่วงลับไปแล้วที่มีคนเคารพบูชา สิ่งนี้ก็มีปรากฏมาทุกสมัยและทุกแห่ง เช่น ชื่อของ โรงพยาบาลเซ็นต์เอเลียสเบท ก็เป็นชื่อของนักบุญที่มีผู้เคารพและล่วงลับไปแล้ว ชื่อโรงพยาบาลพระพุทธชิน ราช ก็เป็นชื่อของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น ดังนั้นโรงพยาบาลโรคจิตชนบุรี ก็ตั้งชื่อว่า โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าพระยา ตามชื่อของตำบลและบุคคล โรงพยาบาลโรคจิตที่เชียงใหม่ตั้งชื่อว่า โรงพยาบาลสวนปรุง ตามชื่อตำบล โรงพยาบาลโรคจิตที่จังหวัดอุบลราชธานีตั้งชื่อว่า โรงพยาบาลพระศรี มหาโพธิ์ ตามชื่อสิ่งเคารพบูชาของจังหวัดนั้น คือมีต้นโพธิ์ศักดิ์สิทธิ์ที่นำมาจากลังกาเป็นที่เคารพของ ชาวเมืองทั่วๆ ไป ชื่อโรงพยาบาลโรคจิตนนทบุรี ได้ตั้งให้คล้องจองกับความเป็นมงคลของท้องถิ่นคือมีข้าว ดี จึงตั้งชื่อว่าโรงพยาบาลศรีธัญญา ส่วนโรงพยาบาลโรคจิตที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีนั้น ตั้งอยู่บนควนดินที่ สวยงามเป็นที่พักของสมุหเทศาภิบาลผู้สำเร็จราชการมณฑลสุราษฎร์เก่า และเคยเป็นที่ประทับของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ซึ่งทรงรับสั่งว่าที่ตรงนั้นอากาศดีและสวยงามมาก จึงพระราชทาน

ชื่อเขาคิดนั้นว่าสวนสราญรมย์ ครั้นต่อมาเมื่อมีการสร้างโรงพยาบาลโรคจิตขึ้นที่นั่น จึงเรียกชื่อโรงพยาบาลนั้นว่า โรงพยาบาลสวนสราญรมย์ เพื่อเป็นมงคลนาม

วันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2485 เป็นวันจัดตั้งกระทรวงสาธารณสุข และมีกรมการแพทย์ขึ้นในกระทรวงนี้ โรงพยาบาลโรคจิตจึงได้ย้ายเข้ามาสังกัดกรมการแพทย์ซึ่งเป็นกรมดูแลโรงพยาบาลทุกแห่ง และมีกองโรงพยาบาลโรคจิตเพื่อดูแลโรงพยาบาลโรคจิตและการสุขภาพจิตทั่วประเทศอยู่ในสังกัดกรมการแพทย์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

สิ่งที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับอาชญากรรมและจิตเวชศาสตร์ คือ การจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนของกระทรวงยุติธรรมในปี พ.ศ. 2495 ซึ่งนายแพทย์ เชียร์ สิริยานนท์ จากโรงพยาบาลสมเด็จพระยาได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้ากองคนแรก และต่อมาเป็นนายแพทย์พิเศษรับผิดชอบการตรวจเด็กและเยาวชนซึ่งกระทำความผิดทางอาญา

สำหรับโรงพยาบาลนครราชสีมา ซึ่งเป็นโรงพยาบาลขนาดใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีคนไข้จิตเวชมาขอรับการรักษามาก นายแพทย์ น่วม เศรษฐจันทร์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลในขณะนั้นจึงได้ขยายเรือนคนไข้โรคจิตเวชเพื่อการนี้ ต่อมาได้ขยายที่ดินสร้างเป็นโรงพยาบาลจิตเวชขึ้นอีกแห่งหนึ่ง คือ โรงพยาบาลจิตเวชนครราชสีมา ซึ่งได้ให้ทั้งบริการสาธารณสุขประโยชน์และให้การสอนแก่นักศึกษาได้เปิดรับคนไข้จิตเวชในโรงพยาบาลจิตเวชนครราชสีมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 มีนายแพทย์ วิกศักดิ์ สาตรา เป็นผู้อำนวยการ

ในด้านกองทัพก็ได้เล็งเห็นความสำคัญของโรคทางจิตเวชด้วย จึงได้เปิดแผนกจิตเวชขึ้นที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า เริ่มด้วยการรับคนไข้ไว้รักษาในจำนวนน้อยก่อน และได้ค่อยขยายมากขึ้นตามลำดับตามความต้องการของราชการทหารและพลเรือนทั่วไป ทหารได้ส่งแพทย์ทหารไปศึกษาเพิ่มเติมที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยาและที่ประเทศอังกฤษและอเมริกา ตั้งแต่ พ.ศ.2494 ได้กลับมาปฏิบัติงานคือ นายแพทย์ สุพจน์ ขวัญมิตร และต่อมานายแพทย์ อรุณ เขาวนาสัย ได้เป็นหัวหน้ากองจิตเวชของโรงพยาบาลนี้¹

งานสุขภาพจิตในช่วงนั้น ประกอบด้วยการป้องกันโรคจิตประสาทและความประพฤติน่าประหลาดสามระยะคือ การป้องกันระยะแรกตั้งแต่โรคยังไม่เกิด โดยให้การศึกษากับบิดา มารดาและประชาชน และมีอาชีพต่างๆ ให้เข้าใจจิตวิทยาพัฒนาการของเด็กและการเลี้ยงดูทารกซึ่งต้องการความรักและความปกป้องในวันฉกรรจ์ที่สภาพสังคมเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งป้องกันอันตรายของสมองด้วย การป้องกันระยะที่สอง คือ ให้เข้าใจอาการของโรคระยะต้นๆ แล้วรีบดูแลรักษาให้ทันที่ เพราะการรักษาตั้งแต่เริ่มแรกก็คือ การป้องกันที่ตนเอง การขยายงานของการตรวจรักษาคนไข้ นอกที่โรงพยาบาลจิตเวชและโรงพยาบาลทั่วไปก็เป็นส่วนหนึ่งของโครงการนี้ ส่วนการป้องกันระยะที่สาม คือ การฟื้นฟูสมรรถภาพของคนพิการทั้งกายและจิต เมื่อจำหน่ายจากโรงพยาบาลแล้วก็ต้องรีบคนไข้ไว้ด้วยการดูแลด้วยความเมตตาและความเข้าใจของผู้ปกครองและชุมชน มิให้ต้องกลับไปโรงพยาบาลจิตเวชอีก

ศักราชของงานสุขภาพจิตได้ตั้งต้นเป็นราชการจริงจังกในปี พ.ศ.2494 เมื่อรัฐบาลไทยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิตขององค์การอนามัยโลกด้วยทุนขององค์การอนามัยโลกเข้ามาศึกษาสำรวจและปรึกษา เริ่มด้วยนายแพทย์ ชาร์ลส กันตริ จากแคนาดา ต่อมาองค์การอนามัยโลกได้ส่งนายแพทย์ อาลัน สตอลเลอร์ จากออสเตรเลีย เมื่อปี พ.ศ.2501 และนายแพทย์ ชุงยีลิน จากไต้หวันเมื่อพ.ศ. 2507 ที่ปรึกษาดังกล่าวได้สนับสนุนโครงการสุขภาพจิต และสนับสนุนการเปิดคลินิกสุขวิทยาจิต สนับสนุนการสอนและการวิจัยจิตเวชศาสตร์ในโรงพยาบาลจิตเวช และโรงเรียนแพทย์ โดยองค์การอนามัยโลกได้ให้เจ้าหน้าที่มาช่วยปฏิบัติงานร่วมด้วยเป็นครั้งคราว

คลินิกสุขวิทยาจิตและมาตรการป้องกันโรคจิตเวชนั้นได้ก้าวหน้ามากขึ้น นอกจากงานที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยาแล้ว ได้มีการเปิดบริการที่ศูนย์อนามัยแม่และเด็กของกรมอนามัย และต่อมาเปิดสาขาที่สอง ที่อาคารราชดำเนิน สาขาที่สาม ที่โรงพยาบาลเด็กพญาไท ในครั้งนี้ด้วยความร่วมมือของเทศบาลนครกรุงเทพ ส่วนศูนย์สาธารณสุขของเทศบาลนครกรุงเทพก็ได้จัดบริการจิตเวชเด็กและสุขภาพจิตขึ้น 4 แห่ง ในรูปแบบของคลินิกสุขวิทยาจิตของศูนย์บริการสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการก็ได้ร่วมมือเปิดอบรมครูแนะแนวประจำโรงเรียนขึ้นด้วย ในปี พ.ศ.2511 คลินิกสุขวิทยาจิตได้รับอนุมัติให้จัดรูปงานและงบประมาณเป็นระดับโรงพยาบาล และในพ.ศ. 2512 ได้แยกตัวอาคารทำงานมาอยู่ที่ถนนพระราม 6 ตรงข้ามโรงพยาบาลรามาศิขิ ใช้ชื่อว่าศูนย์สุขวิทยาจิต ซึ่งได้เป็นศูนย์ศึกษาวิจัยจิตเวชเด็กและปัญหาความประพฤติแปรปรวนของเด็กและเยาวชน ได้เป็นแม่บทของการป้องกันโรคจิตเวชในผู้ใหญ่ด้วย โดยหัวหน้าศูนย์สุขวิทยาจิตคนแรกคือ แพทย์หญิง สุภา มาลากุล^{3,5}

เนื่องจากสถิติเด็กอายุไม่เกิน 14 ปี ซึ่งมีอาการโรคจิตประสาทและความประพฤติแปรปรวนอย่างรุนแรงในคลินิกมีจำนวนสูงขึ้น และต้องการได้รับการรักษาเป็นคนที่อยู่ในเป็นพิเศษ ทางกรมเห็นความจำเป็นต้องขยายงานสร้างโรงพยาบาลจิตเวชเด็กขึ้น เพื่อรักษาเด็กและเท่ากับป้องกันในผู้ใหญ่ ด้วยความศรัทธาของนายแพทย์หลวงไวทยเสรากร ได้บริจาคที่ดินที่ตำบลสำโรงในเขตจังหวัดสมุทรปราการ ตั้งเป็นโรงพยาบาล เรียกว่าโรงพยาบาลสำโรง เปิดบริการได้ตั้งแต่ พ.ศ. 2508 โดยมีนายแพทย์ ประสิทธิ์ หาริณสุต เป็นผู้อำนวยการ โรงพยาบาลนี้ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อว่า โรงพยาบาลยุวประสาทไวทยโยถัมภ์ ส่วนโรงพยาบาลสมเด็จพระยา ในขณะนั้นก็ได้เปิดแผนกจิตเวชเด็กรับคนไข้เด็กจำนวนหนึ่ง เพื่อการรักษาและศึกษาด้วย^{1,2,4}

สำหรับงานสุขภาพจิตภาคปฏิบัติเพื่อป้องกันผู้ป่วยเรื้อรังซึ่งหายดีขึ้นไปแล้ว มิให้กลับไปป่วยอีกภายหลังจำหน่าย แต่ญาติก็ยังไม่นิยมนำกลับเพราะยังหวาดกลัวอยู่อีกนั้น ได้จัดให้อยู่แบบ “บ้านกึ่งวิถี” เพื่อให้รู้จักแก้ไขตนเองให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นก่อน หลังจากนั้นจึงให้ญาติรับกลับไป ในขณะที่อยู่บ้านกึ่งวิถีคนไข้จะมีงานทำ รู้จักใช้เงินที่หามาได้ และรู้จักพักผ่อนหลังจากงาน กิจกรรมนี้ได้เริ่มที่โรงพยาบาลศรีธัญญา เมื่อ พ.ศ.2506 โดยจัดโครงการ “หมู่บ้านพักฟื้น” ตั้งอยู่บริเวณปลายนาของโรงพยาบาล ห่างจากตัวโรงพยาบาลไป 1.5 กิโลเมตร ต่อมาได้ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย โดยกรมประชาสงเคราะห์จัดตั้งหมู่บ้านกึ่งวิถีอันแท้จริงขึ้นที่อำเภอธัญบุรีในพ.ศ.2511

ข่าวอันเป็นที่น่ายินดีต่อวงการจิตเวชศาสตร์ในปี พ.ศ.2513 ก็คือ ที่ประชุมคณะกรรมการ บริหาร สภาศึกษาแห่งชาติ ได้ลงมติอนุมัติให้จัดตั้งภาควิชาจิตเวชศาสตร์ในคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2513 นับว่าเป็นภาควิชาจิตเวชศาสตร์แห่งแรก ของ โรงเรียนแพทย์ในประเทศไทย ส่วนในต่างจังหวัดนั้น คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รับ อนุมัติให้มีภาควิชาจิตเวชศาสตร์เป็นแห่งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2518 ^{2,6}

การมีผู้ป่วยจิตเวชจำนวนมากในชุมชน แต่ยังคงขาดจิตแพทย์อยู่ จึงได้เกิดบริการหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ ขึ้นเพื่อไปให้บริการชุมชนในชนบท เริ่มจากโรงพยาบาลสวนสราญรมย์ โดยการอำนวยการของนายแพทย์ สกนธ์ โสภโณ ในปี พ.ศ. 2507 โดยจัดเจ้าหน้าที่แพทย์ พยาบาล นักสังคมสงเคราะห์และเวชภัณฑ์ เดินทางเคลื่อนที่ให้การตรวจรักษาแก่ประชาชนในจังหวัดภาคใต้โดยใช้โรงพยาบาลและศูนย์บริการ สาธารณสุขจังหวัดต่างๆ นั้นเป็นแหล่งรวม ดังนั้นจึงได้มีโอกาสช่วยเหลือแนะนำด้านวิชาการจิตเวชแก่ โรงพยาบาลและศูนย์สาธารณสุขของท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย ต่อมาได้ขยายงานเคลื่อนที่ในจังหวัดภาคกลางและ ตะวันออกใน พ.ศ.2511 และในปีเดียวกันได้ร่วมบริการที่โรงพยาบาลรถไฟ และบ้านกึ่งวิถีด้วย ในปี พ.ศ.2513 ได้แยกเปิดศูนย์ที่ทำการจิตเวชเคลื่อนที่ ซึ่งต่อมาเรียกว่าศูนย์สุขภาพจิตเคลื่อนที่ ที่ริมวัดม่วงแค ถนนเจริญกรุง โดยมี นายแพทย์ สุจริต สุวรรณชีพ เป็นหัวหน้า ส่วนต่างจังหวัดด้วยความเอื้อเฟื้อและความ ร่วมมือของ นายแพทย์ นิรันดร์ ประภาสวัตต์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลชัยนาท ได้สร้างและเปิดตึกศูนย์ สุขภาพจิตเคลื่อนที่ ในบริเวณโรงพยาบาลขึ้นเมื่อปีพ.ศ.2516 ด้วยความหวังว่าศูนย์สุขภาพจิตในชุมชน เช่นนี้ จะได้ดำเนินการต่อไปในทุกภาคตามลำดับ ^{1,4}

เนื่องจากงานจิตเวชได้ก้าวไปพร้อมกับงานสุขภาพจิตได้ขยายกว้างมากขึ้น ซึ่งรวมทั้งการรักษา ป้องกันและวิจัย ดังนั้นจึงได้มีการเปลี่ยนชื่อจากกองโรงพยาบาลโรคจิต ไปสู่ชื่อที่มีความหมายกว้างกว่า เรียกว่า กองสุขภาพจิต ในปี 2513 และเพราะเห็นความสำคัญในเรื่องสุขภาพจิตในการพัฒนาคนและพัฒนา ประเทศ ต่อมาคณะรัฐมนตรี ได้แต่งตั้งกรมการคณะหนึ่งพิจารณาจัดตั้งยกระดับกองสุขภาพจิตสูงขึ้นเป็น กรมสุขภาพจิต อย่างที่ปรากฏอยู่ในเวลานี้

การขยายบริการจิตเวชในแผนกคนไข้นอก และในโรงพยาบาลทั่วไปได้ค่อยขยายเพิ่มขึ้น โรงพยาบาลจิตเวชทุกแห่งเพิ่มบริการคนไข้นอกมากขึ้นรวมทั้งจัดให้มีโรงพยาบาลกลางวัน โดยให้คนไข้อยู่ โรงพยาบาลตั้งแต่กลางวัน ส่วนกลางคืนให้กลับไปรับการดูแลด้วยความอบอุ่นจากครอบครัว สำหรับ โรงพยาบาลทั่วไปก็ค่อยรับคนไข้จิตเวชไว้รักษาเป็นคนไข้ใน (inpatient) เป็นแห่งๆ เท่าที่จะจัดได้ เมื่อมี จิตแพทย์ซึ่งได้อบรมมา เช่น โรงพยาบาลสงฆ์ โรงพยาบาลวชิระ ภูเก็ต โรงพยาบาลสมเด็จพระปกเกล้า จันทบุรี เป็นต้น และที่ขาดมิได้คือ โรงพยาบาลทุกแห่งของโรงเรียนแพทย์ ซึ่งจัดหอบุคลากรไว้เป็นที่ รักษาและสำหรับศึกษาของนักศึกษาแพทย์และพยาบาลด้วย

สำหรับสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ปีพ.ศ. 2496 และสมาคมสุขภาพจิตแห่ง ประเทศไทย เมื่อพ.ศ. 2501 โดยสมาคมจิตแพทย์ฯ นั้นมุ่งไปทางส่งเสริมวิชาการรักษาทางจิตเวช ส่วน สมาคมสุขภาพจิตฯ มุ่งในทางป้องกันและศึกษา จึงมีนักการศึกษาเป็นกรรมการและสมาชิกอยู่มาก แต่ก็

ขาดจิตแพทย์ไม่ได้ เพื่อเป็นหลักที่ปรึกษาทางวิชาการ⁷ ในปี พ.ศ. 2534 ได้มีการก่อตั้งวิทยาลัยจิตแพทย์แห่งประเทศไทยขึ้น ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นราชวิทยาลัยจิตแพทย์แห่งประเทศไทย⁸ องค์กรนี้ร่วมกับแพทยสมาคมมีบทบาทสำคัญในการฝึกอบรมแพทย์ผู้เชี่ยวชาญในสาขาจิตเวชศาสตร์ และสาขาจิตเวชศาสตร์เด็กและวัยรุ่น

จิตเวชศาสตร์ไทยในอดีตมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและมีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศ ถึงแม้จะมีปัญหาและอุปสรรคบางอย่างเกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้ก็ได้รับการแก้ไขให้ลุล่วงไปด้วยดี เชื่อแน่ว่าโฉมหน้าอันสดใสและเจิดจรัสของจิตเวชศาสตร์ไทย กำลังงอกงามมากขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้ และจะอำนวยคุณประโยชน์อย่างมหาศาลต่อประเทศชาติ

กิตติกรรมประกาศ

คุณความดีอันเกิดจากบทความนี้ ขออุทิศแด่ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว ผู้เป็นปูชนียบุคคลที่สำคัญ และได้อุทิศเวลาส่วนใหญ่ในชีวิตของท่านในการวางรากฐานวิชาจิตเวชศาสตร์ และงานสุขภาพจิตของประเทศไทย ได้มีการค้นคว้าและเผยแพร่ผลงานจนเป็นที่ยอมรับนับถือทั้งในและต่างประเทศอย่างกว้างขวาง

เอกสารอ้างอิง

1. ฝน แสงสิงแก้ว. ประวัติการแพทย์จิตเวชและสุขภาพจิตในประเทศไทย. ใน: สุพัฒนา เดชาดิวงส์ ณ อยุธยา, พูนทรัพย์ บุญปราชญ์, นางเยาว์ กุลโฆษะ, ชูทิพย์ ปานปรีชา, บรรณาธิการ. ตำราจิตเวชศาสตร์. สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย, 2520 : 1-18.
2. ฝน แสงสิงแก้ว. ประวัติของวิชาจิตเวชศาสตร์ในประเทศไทย. ใน: จำลอง ดิษยวณิช, บรรณาธิการ. จิตเวชศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: พระสังฆการพิมพ์, 2522: 374-81.
3. Udomratn P. Mental health and psychiatry in Thailand. Inter Psychiatry 2007;4:11-4.
4. จำลอง ดิษยวณิช. จิตเวชศาสตร์ไทยในอดีต. เอกสารประกอบการบรรยายในการประชุมงานานาสาธาณวิชาการ ภาคฤดูร้อน สมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย ประจำปี 2552 “120 ปี จิตเวชศาสตร์ไทย : เหลียวหลังไปแล้วแลหน้าสู่อนาคต” ณ บ้านอัมพวารีสอร์ท จ.สมุทรสงคราม, 21-22 มีนาคม 2552.
5. สุภา มาลากุล ณ อยุธยา. บิดาแห่งจิตเวชศาสตร์. ใน: หนังสือที่ระลึกในพิธีเปิดอนุสาวรีย์ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2540: 83-5.
6. ฝน แสงสิงแก้ว. ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ในโรงเรียนแพทย์. ใน: ฝน แสงสิงแก้ว. เรื่องของสุขภาพจิต. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย, 2518: 114-8.
7. สมชาย จักรพันธุ์. ศาสตราจารย์ นายแพทย์ฝน แสงสิงแก้วกับสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย. ใน: หนังสือที่ระลึกในพิธีเปิดอนุสาวรีย์ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2540: 101-4.
8. พิเชฐ อุคมรัตน์, บรรณาธิการ. ราชวิทยาลัยจิตแพทย์แห่งประเทศไทย. สงขลา: ชานเมืองการพิมพ์ 2550: 1-31.